

EMLÉKEZÉS BERDE MÓZESRE

A Zsinati Főtanács alkalmából Berde Mózesre emlékezve nem akarom most végig kísérni nemes és értékes pályafutását — hiszen erre nem is lenne időnk — csupán életének és személyiségének néhány jellemző vonását villantom fel, amelyek, felfogásom szerint, meghatározták életútjának nehézségeken és küzdelmeken keresztül szüntelenül magasabbra törő szárnyalását. Olyan személyiség volt ő, akire ráillenek a költő szavai: *integer vitae scelerisque purus* — „talpig derék, tiszta szívű ember“. Az európai műveltség legértékesebb embertípusát képviselte, mert az alkotás, a versenyszellem vagy küzdelem, a ragaszkodás és a társadalmi szolgálat jellemezte.

Alkotni annyit jelent, mint tevékenykedni, teremteni, létrehozni valamit, vagyis dolgozni, munkálkodni. Alkotó ember a művész, a költő, az író, a tudós, de a szellemi és a fizikai munkás, a földműves és mindenki, aki becsületos munkájával valamilyen értéket teremt. Berde Mózes egész életében dolgozó, alkotó, értékeket teremtő ember volt.

Az európai művelődésben az alkotással együtt járt a küzdelem, a versenyszellem. Az ókori görögök ránk hagyományozott öröksége ez, akik az egész életet versenynek, *agon*nak tekintették. Nemcsak testi és szellemi viadalok babérijáért folyó küzdelmekre kell itt gondolnunk, hanem főként arra a magatartásra, amely a mindennapi életben, minden tevékenységben a legjobbat, a legszebbet és a legértékesebbet akarja megvalósítani.

Berde Mózesben az alkotás és a versenyszellem, a küzdelem a legnagyobb mértékben párosult. Ezt igazolják székelykeresztúri diákévei, ahova a laborfalvi szülői házból és iskolából tíz éves korában került és kilenc éven át, 1825-től 1834-ig nemcsak a legjobb tanulók közé tartozott, hanem ügyességével és munkájával még keresetre is szert tett. A kolozsvári kollégiumban eltöltött három év, ahol az első évet mint *togatus*, azaz a papi pályára készülő diák végezte, azt követően *secundanus* lett, olyan diák, aki világi pályára készült. Ezután az alkotó munkát és a versenyszellemet érvényesíti a marosvásárhelyi két éves jogi tanulmányai alatt és ezt követően ismét Kolozsváron, ahol ragyogó eredménnyel letette a „szószólói“, azaz az ügyvédi vizsgát. Ezt valósítja meg jószágfelügyelői, majd 1848-ban háromszéki, 1849-ben pedig szebeni kormánybiztosi minőségében.

A forradalom elbukása után egy ideig rejtőzködik, 1851-ben azonban önmagát jelenti fel és a haditörvényszék akasztófa általi halálra ítéli, melyet, három hónap múlva, négy évi börtönfogságra változtattak át.

Kiszabadulása után ugyanazt a szívós, lankadatlan alkotó munkát végzi, előbb mint jószágfelügyelő, azután mint miniszteri osztálytanácsos. Ebben a minőségében különleges megbízatást kap bizonyos székely földbirtokok rendezésére. Munkájával kiérdemelte, hogy éveken át országgyűlési képviselőnek válasszák meg.

A vagyongyűjtésben is ugyanazokat az elveket: a kitartó, a megfontolt versenyszellemtől áthatott, alkotó munkát érvényesíti, aminek eredményeként az egykori szegény diákból az ország egyik igen gazdag embere lett.

Jellemvonása Berdének a ragaszkodás, ez a nemes emberi érzés és magatartás. Ez ugyan nála sok irányú volt, de főképpen népéhez, elsősorban a székelységhez, amelyből származott. és az unitárius közösséghez, amelyhez tartozott, való ragaszkodásban nyilvánult meg.

Népének és felekezetének támogatását élete fő céljának tartotta. 1845-től, azaz harminc éves korától fogva, tagja a Főtanácsnak, ettől kezdve pedig minden egyházi mozgalomban részt vesz. Választott vagy tiszteletbeli tagja a különböző egyházi bizottságoknak, intézményeknek és szervezeteknek. E ragaszkodásnak kifejezése az az élehangú, alaposan indokolt beszéd, melyet 1868-ban az országgyűlésen az unitáriusokat megillető segély tárgyában mond el.

Berde Mózes életművének mintegy megkoronázása társadalmi szolgálata: az a végrendelete, amelyben jól megfontolt feltételek mellett, fejedelmi vagyont hagyományoz az unitárius egyházra.

A hagyomány anyagi értéke alig túlozható, de két tényező szinte egyedülállóvá teszi. Az egyik az, hogy ez a hatalmas adomány saját alkotó munkájának az eredménye, hiszen otthonról csaknem mint szegény ember indult el. A történelemből sok nagy adományozót, mecénást ismerünk. Maga a név adója, Maecenas, egy óriási birodalom vezéralakja, s mint a költő, Horatius, aki maga is bőven részesült adományából, megállapítja, „királyi ősöktől származott“, tehát örökölt vagyona volt. A másik az, hogy Berde e tettevel társadalmi szolgálatot teljesít, a tehetséges, szegény ifjaknak akar lehetőséget teremteni a tanulásra, az előhaladásra, azzal az elgondolással, hogy azután ők maguk is ilyen társadalmi szolgálatot teljesítsenek. Az ő adományozása tette lehetővé a székelykeresztúri gimnázium felszerelésének biztosítását, a kolozsvári kollégium új épületének felépítését, a tanárok felsegélyezését és, ami szinte egyedülálló a történelemben, egy eredeti, külön segélyezési módszer, a cipó-rendszer létesítését. Ennek alapján Kolozsváron 100, Tordán 50, Székelykeresztúron 50 diák kaphatott naponta „három egészséges, jó tápláló cipót, minőt egy erdélyi 16 kupás vékából 60 darabot“ szoktak süttetni. A cipóban részesülő diákok, jó tanulmányi előmenetelük mellett, kötelesek voltak a szegényebb sorsú tanulókat ingyen tanítani és a gimnázium elvégzése után bizonyos meghatározott összeget fizetni a közjó előmozdítására. Ahogy ma mondanánk, láncreakciót biztosító alapítvány volt ez, olyan társadalmi szolgálat, amely további társadalmi szolgálatot eredményezett.

Berde Mózesre emlékezve az alkotó munkát, a versenyszellemet, a küzdést, a ragaszkodást és a társadalmi szolgálatot kell tartanunk azoknak az értékeknek és módszereknek, amelyeket alkalmazva és gyakorolva, nemcsak beszélünk róla, hanem követjük is az ő példáját!

BIBLIAI FOGALMAK

ISMERET

- Zsolt 19,9 Az Úr rendelkezései helyesek, megörvendeztetik a szívet. Az Úr parancsolata világos, ragyogóvá teszi a szemet.
- Zsolt 119,111 Intelmeidet kaptam örökségül örökre, azok örvendeztetik szíveimet.
- Péld 2,6 Csak az Úr ad bölcsességet, szájából ismeret és értelem származik.